

A FIATALOK SZABADIDŐS SZOKÁSAI

Amikor Odüsszeusz hosszú vándorlása és számtalan kalandja után végre megtért Ithakába, szülőföldjére, övéi nem ismerték meg őt. Ekkor, hogy elhiggyék kilétét, és többé senki ne kételkedjék abban, hogy Odüsszeusz, a hős tért meg vándorlásaiból - gyermekkoráról kezdett mesélni. És gyermekkoráról szólva emlékezett azokról a hatalmas, lombos fákról, amelyek közt annak idején szülei kertjében oly sokat játszadozott, s amelyekkel oly meghittten beszélgetett. A fák nemcsak a két és félezer éves hős, de az egész emberiség legősibb barátai. Vajon barátai-e napjaink ifjúságának? A mai fiatal ha majd visszagondol ifjúságára, vajon a fákról fog-e beszélni? A fát és általában a természetet mennyire értékeljük, mennyire vált szokásunkká ezek megbecsülése, szeretete? S ha a felnőtt nemzedék értékelése ellentmondásos, miért várjuk, hogy az ifjúság értékrendszerében, szokásaiban a helyes magatartás gyökeresedjék meg?

Az ifjúság, az ifjú kor lenne talán az oka annak az értékvesztésnek, s a vele egyidőben végbemenő új - sokak által vitatott - értékteremtésnek. Mindez maga az ifjúság helyzete, magatartása a nyolcvana évek eddig eltelt időszakában élénken foglalkoztatja a közvéleményt. Ennek okai különbözőek. Ezek közé sorolható, hogy napjainkban a felnővekvő nemzedék önálló élet- és pályakezdését a megelőző évtizedekhez képest jelentős feszültségek jellemzik, amelyek hatása tükröződik a fiatalok gondolkodásában, szokásrendszerében és magatartásában, a nemzedéki különbségek és kommunikációs problémák erősödésében. E gondok olyan feltételek között jelennek meg, amikor társadalmi és gazdasági fejlődésünk

egészeben bonyolultabbá vált, a szocializmus építése során számos új, nehezen érthető, megválaszolatlan kérdéssel találjuk magunkat szemben.

Az ezek nyomán kibontakozó útkeresés ráirányítja a figyelmet az ifjúsági kérdésekre is. Meggyőződésem, hogy az "Ifjúság mai kérdéseit - mint azt Huszár István "Ifjúság és társadalom c. tanulmánya kiemeli - azokból a társadalmi, gazdasági, politikai és ideológiai folyamatokból és jelenségekből kiindulva szükséges vizsgálni, amelyeket összegzően a nyolcvanas évek fejleményeiként emlegetünk." Most mégis e folyamat egyetlen összetevőjét - az ifjúság szabadidős szokásait - tekintjük át, azt is a teljesség igénye nélkül.

Közhely, hogy az ifjúság szabadidős szokása, művelődési magatartása minden időben a jövőt jelezte. Nemcsak azért, mert a ma fiataljaiból lesznek a holnap felnőttjei, hanem inkább azért, mert a felnőttkor szokásai - különösen a kulturálisak - nagyrészt az ifjúkorban alakulnak, formálódnak. Ez nem zárja ki, sőt feltételezi a későbbi változás lehetőségét, megjegyezve, hogy az ilyen képesség kialakulásának is a fiatal kor a döntő szakasza. Nem a definíciós viták élesztése, hanem egymás kölcsönös megértése céljából szükséges megemlíteni, hogy mit is értünk a szokás fogalmán. Hívjuk segítségül az 1982-ben kiadott Andragógia értelmező szótárt, mely így ír: A szokás "jórészt automatizálódott tevékenység, amely mögött nagyszámú ismétlés áll. A készségtől /amely szintén dinamikus sztereotípiá/ abban különbözik, hogy a szokásban nagyobb viselkedési egységek automatizálódnak és funkcionálásukat belső kényszerítő indítékok váltják ki. Az ún. "jó szokásoknak" nagy szerepük van a pszichikum /főleg a tudat/ tehermentesítésében. A felnőttoktatásnak, közművelődésnek fontos feladata a célszerű tanulási, művelődési szokások kialakítása /ha ezek gyermekkorai kialakítása elmaradt/, valamint a rossz, neurotikus eredetű szokások lebontása." Némi megszorítással az ifjúság szabadidős szokásaira is alkalmazható ez a fogalmi megközelítés. Hozzáteve, hogy a közművelő-

désnek - a családdal, az iskolával, a munkahellyel együttműködve - feladata az ifjúság szabadidős szokásainak alakítása, formálása is.

1/ Általános vonások

Az ifjúság szabadidős szokásrendszere az elmúlt évtizedben jelentős változáson ment keresztül. Ezt, valamint annak jellegét és irányát többen, többféleképpen ítélik meg. Túlzás nélkül állítható, hogy egyidejűleg két egymással ellentétes folyamat ment végbe. Egyik oldalról az ifjúság, mint kortárscsoport bizonyos fokig egységesebb lett szokásaiban elődeinél, s kialakultak a fiatalok szabadidős tevékenységének azonos, mindenkire vagy legalább is a többségre jellemző vonásai. Ugyanakkor a másik folyamat is lejátszódott, amely az "egység" differenciálódása irányába hatott. Ennek lényege, hogy a különböző életkorú, nemű, műveltségű, szakképzettségű fiatalok szabadidős szokásai eltérnek egymástól.

Elsőként vegyük szemügyre azokat az általános jellemző vonásokat, amelyek a fiatalok szabadidős szokásaiban jelen vannak. A felmérések szerint a fiatalok átlagosan napi 4,5 óra szabadidővel rendelkeznek, amit egyrészt szellemi és testi megújulásra, másrészt - és ez a nagyobb - a társas kapcsolatok ápolására fordítanak.

E korosztály szabadidős tevékenységét, szokását szinte valamennyi területen az átlagosnál nagyobb, s tendenciáját tekintve fokozódó aktivitás jellemzi. Ez nyilvánul meg a cselekvési kedvben, az értelmes, célszerű, tevékeny magatartásban. A fiatal szívesen kapcsolódik minden olyan művelődési formához, ahol nemcsak passzív résztvevő, hanem a folyamatok alakítója, cselekvő részese. Mindez utat tör magának az ifjúság technikai érdeklődésének kielégítésében - a szakkörtől kezdve a számítógépek iránti érdeklődésig -, az amatőr művészeti mozgalomban való részvételben, a közélet iránti érdeklődésben.

Az aktivitáshoz szorosan kapcsolódik a másik általános vonás, ami a szabadidős szokások alkotó jellegében nyilvánul meg. Ennek feltétele a nagyfokú problémaérzékenység, rugalmas gondolkodás, nyitottság, kíváncsiság, önálló kezdeményező készség. Gondoljunk az ötvenként megrendezésre kerülő "Ki mit tud?" vetélkedőkre, vagy az "Alkotó Ifjúság" pályázat sikereire. Az aktivitás, az alkotói tevékenység jórészt a közösségekben, azok segítségével és biztató elismerésükkel bontakozhat ki. Mindez - az életkori sajátosságok egyéb összetevői mellett - eredményezi, hogy a fiatalok szabadidős szokásai között meghatározó a közösséghez való tartozás, vonzódás. Ezek természetesen nemcsak művelődési közösségek, hanem a közművelődési intézmények szakköreiben, klubjaiban, amatőr művészeti csoportjaiban jelentős, sokszor döntő arányt képvisel ez a korosztály.

A közösségekben folyó beszélgetések mindennapi témája a múlt és a jelen, a történelem és a mai valóság kérdéseinek, összefüggéseinek megvitatása. A fiatalokban talán minden korosztálynál jobban él a vágy, a kíváncsiság a közeli és a távoli múlt megismerésére, a napjainkhoz való szerves kapcsolódás iránt. Ezt a folyamatot azonban a nemzeti, a történelmi önismeret fogyatékosságai jelentősen gátolják. Ezt a helyzetet találóan fogalmazza meg Berkes Erzsébet, amikor így ír: "Már két nemzedéknyien vagyunk, akik beleszülettünk egy világba, egy történelmi értékrendbe, amelyben naprakészen el is lavírozgatunk, de anélkül, hogy pontosan tudnánk: honnan és merre? Ő, próbálkoztunk mi - 40-es évekbeliék - különféle nyomozással, de egészen senkinek sem hittünk: a tankönyvet apáink írták és bírálták, apáinkat mi bíráltuk /ha még éltak/, Z-nek félig hittünk, mert túl soká volt hadifogoly; Q-nak a másik felét hittük, mert őt aztán lecsukták; X-nek csak néhány percentet, mert mindig zsíros állásokban feszített; Y pedig ne legyen olyan nagyon igazlító, ha egyszer elhagyta az országot. Sokan föladták a nyomozást, sokan kiegyeztek a félokokkal, mások hozzá sem fogtak, majd kiderül, mondták közönyösen. De bármi mellett döntöttek is: felnőtt korú nemze-

dék történelmi önismerete maradt hiányos." S ez a nemzedék - önmagával is küzdve - alakítja, formálja a mai fiatalok történelmi önismeretét.

Mindezek mellett az ifjúság szabadidős szokásait az igényesség növekedése is jellemzi. Ez sok tényezővel függ össze, kezdve a feltételek kedvező alakulásától, iskolázottsági szint növekedésén keresztül egészen a lehetőségek fokozódásáig. Ez az igényesség azonban gyakran nem párosul a hagyományos humán értékek elismerésével, hanem inkább a technika felé fordul.

2. Nagyfokú differenciálódás

A bevezetőben jeleztük, hogy az elmúlt évtized fejlődésében az ifjúság szabadidős szokásaiban az egységes vonások, a közös jellemzők felerősödésével egyidejűleg végbement egy nagyfokú differenciálódás is. Meggyőződésünk, hogy ez a differenciálódás legalább olyan fontos, mint az általános jelene. Hiszen az ifjúság - a 15-29 év közötti korosztály -, amelyhez mintegy 0,6 millió tanuló és több mint 1,7 millió dolgozó fiatal tartozik, nem jelent homogén, egységes réteget. Az ifjúság különböző csoportjain belül jelentős különbségek vannak a művelődés szerkezetében, a jövedelmi viszonyokban, az életmódban és nem utolsósorban a szabadidős szokásokban. Ezeknek kialakulását a lakóhely, a település-típus, az iskolai végzettség alapvetően befolyásolja. Ezt a heterogenitást jelzik a korosztály legmagasabb iskolai végzettségét tartalmazó táblázat adatai is, amelynek áttekintése során érdemes egy pillantást vetni az elmúlt évtizedek változásaira.

1/ Iskolai végzettség alakulása /15-29 éves népesség/

Év	Népesség száma 1000 fő	Felső- fokú isk.	Közép- iskola	Szak- munkás- képző	Általános isk. 8 oszt. 8 oszt. kevesebb
1949	2.332,2	0,7	5,0	-	24,6 69,7
1960	2.155,0	1,8	9,5	-	49,5 39,2
1970	2.437,3	3,2	18,5	17,3	49,0 12,0
1980	2.356,0	5,3	24,7	27,0	37,9 5,1

2/ A 15 év és 29 év közötti népesség a legmagasabb iskolai végzettség szerint

	Általános iskola 8 oszt. kevesebb	Felsőfokú 8 oszt.	Szaktan- képző, szakisk.	Közép- iskola	Felsőfokú tan- intézet
15-19 év	41.822	405.066	120.905	82.699	
20-24 "	39.938	220.259	259.455	257.513	36.752
25-29 "	38.761	267.677	255.323	242.459	87.331
Összesen:	120.521	893.002	635.683	582.671	124.083

Természetesen a szabadidős szokásokat az iskolai végzettség mellett a rendelkezésre álló idő mennyiségének megoszlása is motiválja. A különböző felmérések azt mutatják, hogy az egyetemisták és középiskolások, valamint a fiatal értelmiségiek átlagos napi szabadideje 4,5-5 óra. Ezt az ötnapos tanítási hétre történt áttérés némileg módosítja. A fizikai munkás férfiak átlagban 4-4,5 óra, a fizikai munkás nők 3-3,5 óra napi szabadidővel rendelkeznek. Megdöbbentően kevés a mezőgazdaságban fizikai területen foglalkoztatott nők napi szabadideje, amely mindössze 2 óra 50 perc.

Amint látható - ismert okok /pl. háztartási munka/ következtében - erősen eltér a férfiak és a nők számára rendelkezésre álló szabadidő mennyisége. Ezért célszerű e korosztály

nemek szerinti összetételét, valamint a családi állapotát is áttekinteni, mivel ez utóbbi is kihat a szabadidő mennyiségére és a szabadidő felhasználási szokásokra.

A 15-30 éves korosztály összesen: 2.355.960 fő

Ebből férfi:	1.202.085	nő:	1.153.875
ebből: nőtlen	706.406	ebből: hajadon	433.074
házas	476.412	házas	681.547
özvegy	555	özvegy	3.148
elvált	18.712	elvált	36.096

Az aktív kereső férfiak esetében a felmérések tanúságai, a tapasztalatok szerint fontos összetevője a szabadidő felhasználásának a hivatáshoz kapcsolódó tevékenység, valamint a jövedelemszerzést, annak kiegészítését jelentő munkavégzés. Az aktív kereső nők körében a szabadidő mennyiségét és felhasználási lehetőségeit a háztartási munka döntően befolyásolja. Egyes megfigyelések szerint a mezőgazdaságban fizikai munkakörben dolgozó fiatal nők 0,5-0,75 órával még pihenésre is kevesebb időt fordítanak, mint korosztályuk más tagjai.

Az aktív keresők és a tanulók napi időbeosztása erősen eltér. Ezt mutatják Andorka Rudolf-Falusy Béla szociológiai felmérésének adatai is.

A fiatalok szabadon beosztható idejüknek jelentős részét - az idősebb korosztályhoz viszonyítva lényegesen nagyobb arányát - fordítják művelődési intézmények látogatására, testedzésre. Ugyanakkor kevesebb időt szánnak az otthoni művelődési tevékenységre. Ez a lakásból történő kimozdulás természetesen szervesen összefügg az életkori sajátosságokkal, az említett közösség iránti vágygal, amiben viszont szerepet játszik a párválasztás.

A 15-29 éves tanulók és aktív keresők napi idő-
beosztásának különbségei

	/ perc /					
	A tevékenységre fordított idő					
	Férfi			Nő		
	Közép- fokú oktatási intéz- ményben	Felső- fokú intézményben	Aktív kereső tanuló	Közép- fokú oktatási intéz- ményben	Felső- fokú intézményben	Aktív kereső tanuló
Kereső munka	81	70	350	64	31	268
Háztáji gaz- dálkodás	19	4	31	9	2	22
Építés, ja- vítás	16	20	27	1	1	3
Háztartási munka	36	16	46	96	108	183
Közlekedés	101	98	83	92	92	70
Gyermekek ellátása	4	0	16	6	5	45
Tanulás	251	278	17	246	272	16
Társaskapcso- lat	49	79	52	42	70	38
Otthoni műve- lődés	154	132	128	141	122	116
Művelődési in- tézmény	21	22	12	20	19	8
Testedzés, séta	50	56	21	41	33	18
Fiziológiai szükséglet	656	659	646	677	678	651
Egyéb	2	6	11	5	7	2

A fiatalok szabadon beosztható idejüknek jelentős részét - az idősebb korosztályhoz viszonyítva lényegesen nagyobb arányát - fordítják művelődési intézmények látogatására, testedzésre. Ugyanakkor kevesebb időt szánnak az otthoni művelődési tevékenységre. Ez a lakásból történő kimozdulás természetesen szervesen összefügg az életkori sajátosságokkal, az említett közösség iránti vágygal, amiben viszont szerepet játszik a párválasztás.

Lényeges mozzanat, hogy az ifjúság szabadidős szokásaiban kisebb teret foglal el a televízió nézés és arra fordított idő. Az időmérték vizsgálatok szerint a fiatalok minden rétegében a tömegkommunikációs eszközök használatára fordítják szabadidejük 40-50 százalékát, de a televízió nézés, a rádióhallgatás, az újságolvasás, a mozilátogatásra fordított idő egymáshoz viszonyított arányaiban különbségek találhatók. Jelentős különbségek mutatkoznak a különböző iskolatípusokba járók szabadidős szokásaiban is. Pl. míg a gimnáziumi jó tanulók az intellektuálisabb szabadidő eltöltését részesítik előnyben /színházba járás, szépirodalom olvasás, múzeum- és hangverseny-látogatás/, addig a szakmunkástanulók inkább a szórakoztató rendezvényeket, a filmszínházak előadásait látogatják.

A fiatalok szabadidejének eltöltésében - mindenek előtt a 15-25 éves korosztálynál - jelentős helyet foglal el az amatőr művészeti mozgalomban való részvétel, a művészet valamely ágával való rendszeres foglalkozás, kapcsolat. Az elmúlt évtizedben különösen felerősödtek a technikai eszközök-höz kapcsolódó közösségekben és egyénileg egyaránt művelhető formák. Ezek közé tartozik: a fotózás, az amatőrfilmezés, a videózás, a diaporáma stb. Ugyanakkor változatlanul széles körben hat a népművészet. Adatok és tapasztalható tények mutatják, hogy az ifjúság mintegy 35-40 százaléka kötődik az amatőr művészeti mozgalomhoz. Mindezek ismeretében nem túlzás az a megállapítás, hogy a mozgalom alapvetően ifjúsági jellegű. Ebben a tényezők sokasága játszik szerepet.

Csupán a felsorolás igényével említünk ezek közül néhányat. Ilyen pl. az amatőr művészeti mozgalom szocializációs funkciója; értéket megőrző, közvetítő és teremtő szerepe; közösségi vonása; sikerélményt adó lehetősége s ezzel összefüggésben kompenzáló jellege.

Az öntevékenyen szerveződő közösségek közül jelentős a mintegy 3 ezer ifjúsági klub, ahol a tagok száma közel 90 ezer. Ezek a klubok a fiatalok társulási formái, amelyben a résztvevők maguk teremtik meg a művelődés, szórakozás, a közösségi együttlét különböző alkalmait. Mozgalmi jellegű tevékenységük során közösségekké formálódhatnak, amely hozzásegíti őket a társadalmi beilleszkedéshez. A klub közösségi létezésével cselekvési lehetőséget biztosít a társadalmi környezet formálásához. Elgondolkodtató az a tény, hogy az érintett korosztálynak mindössze 4 százaléka tagja az ifjúsági klubnak. Ugyanakkor egy közelmúltban végzett felmérés szerint a megkérdezettek 36 százaléka látogatja a korcsmát és 37 százaléka a templomot. Ebben feltétlenül szerepet játszik, hogy a nagyvárosok, városok lakótelepein céltalanul "csellengő" fiatalok szabadidejének megszervezéséhez az intézményi feltételek biztosítása nem történt meg. A céltalan időtöltést felváltó kultúrált, értelmes szabadidős szokások kialakítása csak a feltételek megteremtésével, a valós szükségletekre, a meglévő igényekre épülő gazdag programkínálattal, új tevékenységi formák kialakításával lehetséges. Akár az időszerkezet, akár a különböző tevékenységi formákba bekapcsolódtak aránya szempontjából vizsgáljuk az ifjúság szabadidős szokásait, három jellegzetes csoport különíthető el: az aktív keresők, a tanulók és a háztartásbeliek, valamint a GYES-en lévők köre.

Az ifjúság korhatárának 15-30 év közötti megjelölése - a vizsgálatok tapasztalatai szerint - még egy fontos mozzanatra hívja fel a figyelmet. Ez pedig az, hogy a 25. év, azaz nagyjából a családalapítás kora határkőnek bizonyult. Csökken a szabadidő mennyisége, ezzel párhuzamosan növekszik

a háztartási, a ház körüli munka és a munkaidőn túli kereső tevékenységre fordított idő, a második gazdaság szerepe. Az aktív keresőkön belül is elválík az iparban vagy a mezőgazdaságban foglalkoztatottak szokásrendszere, eltérő a városban és a falun, a Budapesten és a városokban élők szabadidő felhasználása.

3/ Szabadidő-felhasználási modellek

A fiatalok szabadidős szokásait vizsgálva szembeötlík, hogy a szabadidő felhasználásának tervezése nem divat. Egy felmérés tanulságai szerint a megkérdezettek mindössze 23 százaléka tervezi meg előre szabadidős programját, alkalmanként 46 százalék. Figyelemre méltó - s ez feltétlenül összefügg az intézményi ellátottsággal -, hogy a városokban, fővárosban élők lényegesen nagyobb arányban tervezik szabadidős programjaikat. A magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők nagyobb előrelátásról adnak bizonyosságot, mint az általános iskolai végzettségűek. S az szinte természetes, hogy a tizenéves alig, a 20-30 év közöttiek pedig jelentős számban gazdálkodnak szabadidejükkel. A tervezéssel kapcsolatban tapasztaltak az említetteken kívül feltétlenül összefüggnek azzal is, hogy az egyén mennyiben tekinti értéknek, képességei kiteljesedési terének a szabadidőt.

A szabadidővel foglalkozó szociológiai kutatások jellegzetes szabadidő eltöltési modelleket is alkotnak. Ezek közül egy lehetséges megoldás a következőkben összegezhető: az egyik csoportba a lakótelepi 14 év körüli fiatalok - néha ennél fiatalabbak - sorolhatók, ahol kevés az aktív művelődésre törekvés, dominál a televízió, élményszegény a szabadidő eltöltése, a kortárs csoportok negatív befolyásoló szerepe viszonylag erős. A másik kategóriába tartoznak az otthonülők. Különösen a gimnazistákra, a szakmunkástanulókra jellemző, hogy szabadidejük viszonylag jelentős részét töltik a családban, a munka és a tanulás fontos helyet foglal el időfelhasználásukban, kevesebb a tényleges szabadidejük, a kor-

társ csoportok hatása változatlanul nagy, de ez jórészt pozitív. A harmadik csoportba főleg a munkásfiatalok és a falun élő fizikai munkát végzők tartoznak. Tevékenységükben a kultúra csak járulékos szerepet tölt be. Jellemző szabadidős szokásuk a szórakozás. E csoport tagjai látogatják leginkább a filmszínházakat, művelődési otthonok szórakoztató rendezvényeit. A negyedik blokba a gimnáziumi tanulók, városi érettségizett munkásfiatalok, városi szellemi foglalkozásúak jelennek meg, akiket a rendszeres olvasás, különböző tanfolyamokon való részvétel stb. jellemez. Nem feledkezhetünk meg egy ötödik csoportról sem, akik szabadidő felhasználását az üresség jellemzi. Nincsenek kapcsolataik a szabadidős intézményekkel, ez alól kivételt csak egy-egy szórakozóhely képvisel, így azután távol maradnak szinte mindentől. Egyrésztük csavargó, sőt bűnöző életmódot folytat.

Itt érdemes egy rövid kitérőt tenni. A tapasztalatok, felmérések azt mutatják, hogy a fiatalok egy része konfliktusait szeszes ital fogyasztásával próbálja feloldani. Ezt a folyamatot a hozzájutás korlátozása csak részben befolyásolja. A középfokú oktatási intézmények diákjai - különösen a szakmunkástanulók - alkohol fogyasztását a közvetlen közösség gyakran felerősíti, virtusként kezeli. Hasonló jelenség tapasztalható néha egyes munkahelyi kollektívák oldaláról is. Ugyanez a tendencia jelenik meg a labdarugó mérkőzések szurkolói és a kedvenc zenekar kísérői közegeiben. Társadalmi gondunk, hogy sem a közvetlen, sem a tágabb közvélemény nem kellően ítéli el az ittas fiatal magatartását.

1982-ben az összes elítélt egyharmada az általunk vizsgált korosztályból került ki. Ezek között a 14-18 év közöttiek száma mintegy 5700 fő, akinek 24 százaléka alkohol hatása alatt követte el cselekményét. Az elítéltek aránya a korosztályon belül 2 százalék alatt van.

Egy hatodik modell-csoportot is érdemes megkülönböztetni, amely a könnyűzenei együttesekhez kapcsolódó fiata-

lokat fogja át. Megjegyezzük, hogy ezek a fiatalok bármelyik csoportból kikerülhetnek, ilyen értelemben önálló egységként történő kezelésük vitatható.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a különböző csoportokhoz tartozás, az ezzel kapcsolatban megemlített szabadidős szokások nem jelentenek merev határokat. Az egyes kategóriákba sorolás statisztikai átlagban elfogadható, de a valóságtól utánozhatatlanul gazdagabb, sokszínűbb.

A felnövekvő nemzedék szabadidős szokása jelenünkben is változik. Ennek fontos összetevője az előttük járó korosztályok mintaadása, mert a szokásrendszerekre is igaz Kós Károly szépen megfogalmazott gondolata: "Azt tanultam mindenütt, azt láttam minden nagy nemzetnél, hogy az apák dolgát folytatják az utódok..."